

doi: 10.32612/uw.2543618X.2021.pp.77-90

Przegląd Środkowo-Wschodni, 6, 2021
ISSN 2543-618X eISSN 2545-1324

Nr art. 20210604

Data przesłania: 19.01.2021
Data akceptacji: 01.03.2021

Оксана Альошина

Національний університет «Острозька академія»,
oksana.alioshyna@oa.edu.ua
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0893-3791>

Просвітницька діяльність Кам'янецького православного братства Подільської губернії у другій половині XIX ст.

Działalność oświatowa Kamienieckiego Bractwa Prawosławnego w guberni podolskiej w drugiej połowie XIX wieku

Celem artykułu jest ukazanie głównych aspektów edukacyjnej działalności Kamienieckiego Bractwa Prawosławnego, która miała na celu głównie umacnianie autorytetu Cerkwi. W szczególności braterska wspólnota kościelna, która założyła na terenie województwa podolskiego szkołę braterską jako charytatywną placówkę oświatową, wyraziła się w realizacji tych zadań. Na podstawie mało znanych źródeł archiwalnych autorka po raz pierwszy przeprowadziła analizę edukacyjnej działalności prawosławnego bractwa w Kamieńcu. W celu podniesienia standardu życia prawosławnych rodzin rzemieślniczych rada Bractwa zdecydowała się przekształcić jedną ze szkół brackich w szkołę rzemieślniczą. Bracia zakonnicy wierzyli, że nauka w takiej szkole daje dzieciom biednych rzemieślników możliwość zdobycia wykształcenia podstawowego, a jednocześnie nabycia umiejętności określonych rzemiosł. Instytucja ta cieszyła się dużym zainteresowaniem wśród miejscowej ludności i okolicznych wiosek, ponieważ zapewniała uczniom lepsze kształcenie w zakresie przyszłego zawodu niż inne szkoły. Opieka nad placówkami edukacyjnymi wymagała znacznych wydatków i nakładów materialnych, związanych głównie z troską o pozyskanie niezbędnych środków na funkcjonowanie szkoły i utrzymanie uczniów w internacie. W kolejnych latach wzrastała liczba rodzin i opiekunów, którzy wyrazili chęć wysłania swoich dzieci do szkoły rzemieślniczej. Członkowie

Bractwa Kamienieckiego byli zmuszeni szukać środków na swoją działalność charytatywną, gdyż na przestrzeni lat dochody filantropów znacznie się zmniejszyły. W rezultacie problemy finansowe znacznie utrudniały dalszą pracę instytucji charytatywnych w kolejnych latach. Bractwo Prawosławne szukało różnych możliwości poprawy sytuacji i zapewnienia środków, które mogłyby pokryć niezbędne koszty jego utrzymania. W szczególności jego członkowie apelowali do zamożnych rodzin, urzędników państwowych i duchowieństwa guberni podolskiej o pomoc we wspieraniu działalności instytucji charytatywnych.

Słowa kluczowe: bractwo prawosławne, gubernia podolska, działalność edukacyjna, szkoła rzemieślnicza, przytułek

Поява православних братств у Подільській губернії упродовж другої половини ХІХ ст. була зумовлена прагненнями уряду Російської імперії перешкоджати впливу та поширенню інших релігій на підконтрольних територіях.

Відповідно до політики російського самодержавства на православні братства покладалося завдання проведення просвітницької роботи. В сфері реалізації такої діяльності важливим був благодійницький аспект. Такий напрям роботи передбачав, що церковні братства зможуть здійснювати вплив на свідомість населення, виховувати в них почуття відданості загальноімперським принципам, а саме «утвердження православ'я і російської народності».

Стан дослідження проблеми. В українській історіографії дана тематика не представлена у публікаціях науковців ХХ ст. Дослідники Григорук О., Опря І. у своїх статтях побіжно торкалися даного питання і показали лише окремі аспекти діяльності братства. Відтак у статті вперше репрезентований матеріал, використаний із різних архівних джерел та періодичних видань. Він дав можливість більш ґрунтовно висвітлити благодійницький напрям роботи православного братства міста Кам'янця у вказаний період.

У 60-х рр. ХІХ ст. простежується надзвичайно швидке зростання кількості братств у Подільській губернії. Одним з перших у 1864 р. виникло Кам'янецьке Іоанно-Предтеченське братство. Його засну-

вали з метою сприяння розповсюдженню і процвітання православної віри, заснування шкіл в дусі православ'я, турботи і опіки про нужденних членів православної церкви. Воно визначило головним своїм завданням „поширення православної російської освіти в середніх і нижчих класах м. Кам'янця”¹. У 1865 р. братство відкрило три школи, а саме 24 січня одну безпосередньо в Кам'янці, а дві в його передмісті – 31 січня на Російських Фільварках і 2 лютого на Польських Фільварках².

Для цих навчальних закладів рада братства розробила чіткі правила, які затвердив єпископ Подільський і Брацлавський Леонтій і погодив начальник губернії Н. Сухотін. У документі зазначалося, що школи утримувалися за рахунок ради братства. Кожна школа знаходилася під опікою і наглядом двох членів, котрі почергово відвідували їх раз у два тижні, вивчали і доповідали братству про стан справ у них. Зокрема, в перший рік наглядачами у місцевій школі призначили старшого радника губернського управління Н. Гогоцького і священника Є. Струменського, у школі на Російських Фільварках – священників М. Дороновича і Д. Монастирського, на Польських Фільварках – полковника Н. Лебедєва і священника С. Карчевського. Загальний нагляд за цими закладами покладалася на старшину братства.

До цих шкіл приймали дітей обох статей, в переважній більшості із бідних сімей та сиріт, незалежно від віросповідання. Частину дітей-сиріт утримували на кошти братства, інші навчалися за рахунок благодійників. Крім того, була частина дітей, які приходили з міста на вільне навчання. Навчальний рік розпочинався 8 січня і завершувався 20 грудня³.

¹ Центральний державний історичний архів України (ЦДІАК), ф. 127, оп. 674, спр. 52, арк. 2.

² *Об открытии трех школ Каменецким Иоанно-Предтеченским братством*, „Подольские епархиальные ведомости”, 6, 1865, с. 271.

³ *Правила для училищ Каменецкого православного братства*, „Подольские епархиальные ведомости”, 11, 1865, с. 488.

У кожній школі працював один вчитель, який закінчив духовну семінарію та одна вчителька, яка мала духовне чи світське звання. Учитель отримував від братства щомісячно 10 крб., а вчителька – 7. Загалом програма викладання не була різносторонньою. Курс навчання обмежувався викладанням російського читання, як світського, так і церковного, каліграфії, рахування, Закону Божого. Діти вивчали арифметику, історію, географію, катехизис, церковні молитви. Будь-які інші предмети вводилися з дозволу та можливостей ради братства. Під час навчання діти повторювали вивчений матеріал, читали, писали і займалися поясненням наступних уроків. Після обіду дівчата займалися вишиванням і іншим рукоділлям, а хлопчики вивчали церковний спів. В кінці навчального року вчителі формували списки учнів, в яких вказували їхні результати і поведінку. У позаурочний час, відповідно до розподілу, одна група хлопчиків навчалася столярній справі, інша – чоботярській, а дівчата займалися рукоділлям⁴. Виховання в школі полягало у привчання дітей до точного виконання християнських обов'язків і всіх постанов школи, до порядку, чистоти, охайності під час занять. Викладання проводилося згідно з особливими інструкціями та програмою, затвердженими радою братства.

Кам'янецьке братство було переконане, що шкільна освіта дуже корисна для вихованців. Проте братчики розуміли, що навчання лише одній грамотності, яким би чином «благотворно воно не впливало на міське населення, не може дати сиротам засобів» для необхідного існування в майбутньому, оскільки коли вони закінчать школу, то будуть «піддаватися усім жажіттям бідності, які важко буде витримати». Братчики констатували, що „грамотна сирота ще більше відчуватиме всі жахливі наслідки бідності і злиденності, ніж та дитина, яка з самого дитинства, замість навчання грамоти,

⁴ *Несколько слов об состояниии и об успехе братских школ, находящихся в городе Каменце, „Подольские епархиальные ведомости”, 15, 1866, с. 533.*

навчалась мистецтву випрошувати для себе шматок хліба”⁵. Виходячи з цього, покровитель братства єпископ Подільський і Брацлавський Леонтій вирішив заснувати при одній із братських шкіл притулок, в якому крім шкільної програми, навчали б дітей різним ремеслам, які „в свій час могли приносити чесний і безбідний кусок хліба як для них самих, так і для їх родин”⁶.

Представники братства були стурбовані тим фактом, що круглі сироти або діти, яких не могли забезпечити бідні батьки, залишалися напризволяще без усякого нагляду. Крім цього, „шукаючи милостиню, вони стають жертвами розбрату або стають об’єктом співчуття ксьондзів, опікунства товаристів польської благодійності, а іноді єврейського милосердя. З раннього віку їх виховують в дусі римо-католицької віри, насаджують в них почуття нетерпимості і відрази до всього православного”⁷.

Виходячи з цього, члени братства розмірковували, що заснування притулку «безперечно має особливу важливість і користь в тих містах і селах, і всій Подільській губернії більшість населення якої складається із євреїв, жидовський вплив на простий клас народу, жидовське користолюбство, що руйнує сімейних побут християн-ремесників”⁸. Таким чином бажання заснувати ремісничу школу було підтримано князем Оболенським, який став володарем маєтку біля м. Кам’янця. Він пожертвував 150 крб. на облаштування цього закладу. До такої справи долучився Подільський губернатор і надіслав 400 крб. Загалом завдяки допомозі інших благодійників було зібрано 700 крб. для початкових потреб майбутньої школи. Ремісничу школу заснували на базі однієї з братських шкіл, а саме Поль-

⁵ ЦДІАУ, ф. 127, оп. 674, спр. 52, арк. 1.

⁶ *Братский ремесленный приют*, „Подольские епархиальные ведомости”, 5, 1867, с. 156.

⁷ *Годовщина Свято-Иоанно Предтеченского православного братства*, „Подольские епархиальные ведомости”, 24, 1866, с. 882.

⁸ *Отчет Свято-Иоанно-Предтеченского братства*, „Подольские епархиальные ведомости”, 24, 1867, с. 818.

сько-Фільварецької школи, а система навчання в ній здійснювалася за зразком Хотинського повітового училища⁹.

1866 р. відбулося відкриття та освячення притулку для сиріт і бідних дітей. В ньому утримували круглих сиріт, які були позбавлені засобів для існування, забезпечували їх їжею та одягом за рахунок добровільних пожертв членів та благодійників братства.

Крім того, хлопчики мали змогу навчатися різним ремеслам, а дівчатка у трьох школах навчалися рукоділлю. Дітей виховували в дусі «православ'я і російської народності», а також практично залучали до трудової роботи, навчаючи різбі по дереву, чоботарському і столярному, а згодом і токарному ремеслам¹⁰. В школі вихованців навчали читати і писати, Закону Божого, „російської грамотності” та інших предметів згідно програми навчання у початковій школі. Хлопчики ділилися на кілька груп, де одна частина навчалася столярній справі, а інша – чоботярській.

У 1867 р. в цьому закладі навчали і утримували 34 хлопчики, а 40 дітей приходили з міста лише на заняття з ремесел. Безпритульних дітей було надзвичайно багато, однак через брак коштів прихисток давали далеко не всім¹¹.

При школі працювало два майстри, які знаходилися на постійному утриманні братства, а також отримували дохід від виготовлених виробів. Вони безкоштовно проживали у квартирі при школі¹². Кожен з них мав двох підмайстрів, які працювали. Їх кількість могла зменшуватися або збільшуватися, в залежності від обсягу замовлень. Для навчання ремесла учнів забезпечували необхідними матеріалами та інструментами, посібниками. Для розуміння

⁹ ЦДІАУ, ф. 442, оп. 47, спр. 317, арк. 13.

¹⁰ *Братский ремесленный приют*, „Подольские епархиальные ведомости”, 5, 1867, с. 156.

¹¹ О. Григорук, *До історії православних церковних братств Поділля (За матеріалами «Подольских епархиальных ведомостей»)*, „Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів”, Київ, т. 16, 2008, с. 238.

¹² *Отчет Свято-Иоанно-Предтеченского братства*, „Подольские епархиальные ведомости”, 3, 1876, с. 68.

справи у шкільній бібліотеці були дві книги з пояснення столярного виробництва, три атласи різних креслень, книги для вивчення столярної справи, 100 малюнків різних меблів. На перших етапах навчання учні могли підготувати дерево для різної роботи, виготовляти прості меблі, наприклад, табуретки, стільці, столики. Згодом вони власноруч виготовили меблі для ремісничої та жіночої шкіл, а саме табуретки, класні табуретки, дошки, столи, скрині та ящики. Для виготовлення виробів з сухих матеріалів в школі постійно заготовлювали деревину різних порід. Майстерня приймала різні замовлення, як для практики вихованців, так і для отримання зиску від продажу різних предметів. Зокрема, у 1867 р. вона виготовила 140 замовлених предметів, зокрема письмові столи, дошки, столи, лавки, тапчани. Школа підготувала постачання меблів для жіночого духовного училища. Чоботярська справа теж практикувалася на належному рівні. Усі учні вміли строчити чоботи, деякі виготовляли просте взуття. Для роботи в значній кількості заготовляли матеріали, які дешевше закупували більшими партіями з заводу чи на ярмарці в Ярмолинцях¹³.

Приміщення, що винаймали для цих закладів, не були пристосовані для притулку і майстерень. Саме тому братчики вирішили збудувати будинок на Польських Фільварках, адже володіючи приватною власністю вони могли укріпити функціонування притулку на наступні роки. Школу могли вільно відвідувати діти з навколишніх місцевостей, які навчалися разом з вихованцями. У 1869 р. міська дума з дозволу Міністра внутрішніх справ виділила ділянку землі в м. Кам'янці у постійне користування братства, на якому братчики збудували двоповерховий будинок¹⁴. Згодом братство облаштувало для притулку міський будинок, який освятили 25 вересня 1870 р. Приміщення було зведено на кошти, зібрані по всій єпархії та су-

¹³ *Отчет Свято-Иоанно-Предтеченского братства*, „Подольские епархиальные ведомости”, 24, 1868, с.824-825.

¹⁴ *Ibidem*, 24, 1869, с. 867.

сідніх околицях. В ньому розміщувалися сироти обох статей в двох особливих відділеннях, кімнати для класів, дві майстерні, спальні облаштовані для проживання, кухня, комори.

У 1872 р. відкрито притулок для дівчаток, в якому навчалось 15 учениць. Їх утримували, навчали грамоті й рукоділлю на кошти Дамського комітету, який займався пошуком засобів для благоустрою та покращення умов притулку, вчили турбуватися про правильне виховання дівчат, здійснювати нагляд за господарчою частиною. Курс навчання тривав 6 років. Класи поділяли на підготовчі і власне класи. Підготовчі складалися з трьох груп, в яких проводили по два уроки в день до обіду. В першій групі навчали російської грамоти, рахування чисел, початкового письма. Друга група займалася вивченням основних молитов, рахуванням до 100, переписуванням з книги. Третя група проходила коротку історію, російське читання, письмовий переказ прочитаного. У програмі першого класу була історія Старого Завіту, пояснювальне читання, диктування тексту, виконання чотирьох дій. Другий – рахунок грошей, граматика, географія, історія Нового Завіту. Третій – катехизис, рахування на рахівницях, ознайомлення з веденням витратних книг по господарству, з педагогікою і гігієною¹⁵. З 1 березня 1873 р. ним керувала наглядачка жіночої гімназії О.А. Соболева, яка придбала швейну машинку, меблі, навчальні посібники та одяг. Братство додатково матеріально підтримувало діяльність притулку, щомісячно виділяючи на його потреби 54 крб. 75 коп., крім того 180 крб. в рік на оренду будинку.

В 1873 р. з дозволу Міністра внутрішніх справ виділено земельний участок під будівництво жіночої школи з притулком. За відсутності коштів для будівництва до 1877 р. для жіночої школи з притулком братству довелося винаймати приміщення в приватному будинку, сплачуючи щорічно 200 крб. З метою скорочення

¹⁵ *Отчет Свято-Иоанно-Предтеченского братства, „Подольские епархиальные ведомости”*, 24, 1872, с. 874.

зайвих витрат на оренду, цей притулок перевели з Кам'янця у невеличке приміщення ремісничої школи на Польських Фільварках. У зв'язку з такими обставинами братчики були змушені зменшити кількість вихованців, відтак у ньому перебували 24 хлопчики та 16 дівчаток. Слід відзначити далекоглядність братчиків, які вирішили за необхідне будувати братський будинок для жіночої школи з притулком на виділених містом землях. Це робили з метою “утвердити існування притулку в майбутньому” та мати можливість збільшити кількість вихованців. Братству не вистачало коштів для того, щоб реалізувати запланований задум, тому воно звернулося з листом про допомогу до Київської консисторії¹⁶.

Кількість бажаючих навчатися у школах постійно зростала, однак обмежені матеріальні статки братства не дозволяли збільшувати кількість вихованців. Започаткована справа перевершила сподівання його членів, адже полягала лише в „наданні допомоги бідним і нужденним дітям”. Згодом братчики оцінили роль притулку і переконалися, що крім благодійних цілей він мав „благодатне значення” для міського ремісничого осередку, оскільки в ньому виховували не лише вмілих ремісників, але й винахідливих майстрів, які з часом „могли створити діючу силу для протидії єврейському елементу, що захопив в свої руки всю міську торгівлю і промисловість”¹⁷.

Впродовж наступних років матеріальне становище ускладнювалося і рада братства звітувала, що грошей абсолютно не достатньо для більш-менш нормального харчування та утримування дітей. Незважаючи на такий стан справ до братства зверталися бідні псаломщики й дяки з проханням прийняти їх дітей на навчання до ремісничої школи, щоб ті в майбутньому могли заробляти собі на прожиття. Виходячи із такої ситуації, старшина братства звернувся до покровителя спільноти – єпископа Подільського і Брацлавського

¹⁶ ЦДІАУ, ф. 127, оп. 674, спр. 52, арк. 1 зв.

¹⁷ Ibidem, арк. 1.

Леонтія з пропозицією, щоб кожна церква єпархії і парафіяльне попечительство одноразово зробили благодійний внесок по 1 крб. Він наголошував, що діти бідних церковнослужителів матимуть перевагу при вступі в цей притулок. Владика прийняв таку пропозицію і видав розпорядження всім благочинним та настоятелям монастирів вступити 1872 року до братства і щороку вносити до його каси від 1 до 3 крб., а також допомогти із збором пожертвувань від духівництва¹⁸.

Рада братства, перебуваючи в скрутному фінансовому положенні, звернулася до духовенства Подільської єпархії з проханням обговорити питання про виділення матеріальної допомоги для братства на з'їздах благочинних. Проте з отриманих відповідей від окремих благочинних випливало, що сільське духовенство "при усьому великому співчутті не володіє такими коштами, які б крім прямих витрат, віднесених до обов'язків духовенства" могли б забезпечити функціонування цих навчальних закладів. Голова братства звертався „до осіб, які співчують благодійній справі з проханням підтримати сиріт, які знаходилися на утриманні братства, своїми посильними пожертвуваннями". Він підкреслював, що допомога від інших губерній з кожним наступним роком зменшувалася. Основна причина такого стану речей полягала у відкритті нових братств і попечительств у багатьох містах держави. В свою чергу, це скоротило частину пожертвувань, що надходили з інших міст губернії¹⁹.

Збільшення кількості прохань на прихисток сиріт було пов'язане, в основному, як зазначали на сторінках тогочасних газет, з тим, що в школі дітям викладалася елементарна початкова освіта за програмою майже двокласного народного училища, а водночас надавалися практичні знання одного з ремесел. В свою чергу це

¹⁸ *Отчет Свято-Иоанно-Предтеченского братства*, „Подольские епархиальные ведомости", 3, 1875, с. 97.

¹⁹ *Ibidem*, 3, 1877, с. 69.

давало вихованцям можливість “мати скромний кусок хліба в майбутньому”. Слід врахувати той факт, що потреба у функціонуванні такого закладу справді зростала, оскільки діти міщан чи духовенства залишили навчання в міських народних училищах, бо не дотягували до вимог шкільної програми. За такої ситуації у батьків з’явилася нагода віддати своїх дітей на навчання до братської школи. В зв’язку з цим члени братства зверталися до духовенства з проханням матеріально підтримати їхній заклад. Це дало б можливість на їхні кошти утримувати дітей, а гроші, отримані з членських внесків витратити на решту дітей²⁰.

Утримування школи і притулку вимагало чималих сум, та впродовж тривалого часу братчикам вдавалося фінансово забезпечувати ці навчальні заклади. Однак через 15 років їхнього існування розпочалися певні фінансові труднощі.

Отже, освітня діяльність православного братства реалізовувалася завдяки заснуванню ремісничої школи для навчання бідних дітей та сиріт, а згодом й відкриття притулку при ній. Члени братства відкрили братську школу і притулок, що функціонували як благодійні заклади. Братчики були занепокоєні важким становищем знедолених дітей і вирішили потурбуватися про подальше їхнє майбутнє, навчаючи їх ремесел. Опікування навчальними закладами вимагало значних матеріальних витрат і зусиль, які були пов’язані в основному із стараннями знайти необхідні кошти для функціонування школи та утримання вихованців у притулку. Утримувалися ці заклади з грошей братства і благодійників. Члени братства стежили, щоб навчання в цих закладах відповідало тогочасним затвердженим освітнім програмам для навчання дітей у початкових школах Правобережної України. Крім багаторічної благодійної роботи, братство також опікувалося бідними жителями міста, надаючи їм грошову допомогу.

²⁰ *О средствах к поддержанию братской школы и приюта в г. Каменце-Подольском, „Подольские епархиальные ведомости”, 17, 1877, с. 514.*

Архівні джерела

Central'ni deržavnij istoričnij arhiv Ukraïni [CDIAK], f. 127, op. 674, spr. 52 Delo ob okazanii denežnogo posobiâbratstvu pri Kameneckom sobore dlâ obučenîâ remeslu bednyh mal'čikov, 2 ark. [Центральні державний історичний архів України [ЦДІАК], ф. 127, оп. 674, спр. 52 Дело об оказании денежного пособия братству при Каменецком соборе для обучения ремеслу бедных мальчиков, 2 арк].

CDIAK, f. 442, op. 47, spr. 317. Delo po raznym predmetam, 50 ark. [ЦДІАК, ф. 442, оп. 47, спр. 317. Дело по разным предметам, 50 арк.].

Література

Bratskij remeslennyj priût, „Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 5/1867, s. 155–162 [Братский ремесленный приют, „Подольские епархиальные ведомости”, 5/1867, с. 155–162].

Godovšina Svâto-Ioanno Predtečenskogo pravoslavnogo bratstva, “Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 24/1866, с. 870–889 [Годовщина Свято-Иоанно Предтеченского православного братства, “Подольские епархиальные ведомости”, 24/1866, с. 870–889].

Grigoruk O., *Do istorii pravoslavnyh cerkovnih bratstv Podillâ (Za materialami, „Podol'skih eparhial'nyh vedomostej”, „Naukovizapiski. Zbirnik prac' molodih včenihtâ aspirantiv”*, t. 16/2008 [Григорук О., *До історії православних церковних братств Поділля (За матеріалами «Подольських епархиальних ведомостей»)*, :Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів”, т. 16/2008, с. 234–242].

Neskol'ko slov ob sostoânii i ob uspehe bratskikh škol, nahodâšihsâ vgorode Kamence, “Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 15, 1866, s. 533–539 [Несколько слов об состоянии и об успехе братских школ, находящихся в городе Каменце, „Подольские епархиальные ведомости”, 15, 1866, с. 533–539].

O sredstvakh k podderžaniiu bratskoj školy i priûta v g. Kamence-Podol'skom, “Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 17/1877, s. 512–520 [О средствах к поддержанию братской школы и приюта в г. Каменце-Подольском, „Подольские епархиальные ведомости”, 17/1877, с. 512–520].

Ob otkrytii treh škol Kameneckim Ioanno-Predtečenskim bratstvom, „Podol'skie eparhial'nye vedomosti” 6/1865, с. 271–272 [Об открытии трех школ Каменецким Иоанно-Предтеченским братством, “Подольские епархиальные ведомости”, 6/1865, с. 271–272].

Oprâ Ĭ., *Misioners'ka dâl'nist' pravoslavnyh bratstvu Pravoberežnij Ukraïni u 60-ti roki XIX – na počatku XX st.*, „Gileâ: naukovij visnik. Zbirnik naukovih

prac””, випуск 65, 2012, s. 44–47 [Опря І., *Місіонерська діяльність православних братств у Правобережній Україні у 60-ті роки ХІХ – на початку ХХ ст.* “Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць”, випуск 65, 2012, с. 44–47].

Otčet Svâto-Ioanno-Predtečenskogo bratstva, „Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 24/1867, s. 814–829 [*Отчет Свято-Иоанно-Предтеченского братства*, „Подольские епархиальные ведомости”, 24/1867, с. 814–829].

Otčet Kameneckogosvâto-Ioanno-Predtečenskogo bratstva za 1867–1868 gg., „Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 24/1868, s. 817–844 [*Отчет Каменецкого Свято-Иоанно-Предтеченского братства за 1867–1868 гг.*, „Подольские епархиальные ведомости”, 24/1868, с. 817–844].

Otčet Kameneckogo Svâto-Ioanno-Predtečenskogo bratstva za 1868–1869 gg., „Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 24/1869, s. 866–885 [*Отчет Каменецкого Свято-Иоанно-Предтеченского братства за 1868–1869 гг.*, “Подольские епархиальные ведомости”. 24/1869, с. 866–885].

Otčet Kameneckogo Svâto-Ioanno-Predtečenskogo bratstva za 1871–1872 gg., „Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 24/1872, s. 866–875 [*Отчет Каменецкого Свято-Иоанно-Предтеченского братства за 1871–1872 гг.*, „Подольские епархиальные ведомости”, 24/1872, с. 866–875].

Otčet Kameneckogo Svâto-Ioanno-Predtečenskogo bratstva za 1873–74 god, „Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 3/1875, s. 97–110 [*Отчет Каменецкого Свято-Иоанно-Предтеченского братства за 1873–74 год*, „Подольские епархиальные ведомости”, 3/1875, с. 97–110].

Otčet Kameneckogo Svâto-Ioanno-Predtečenskogo bratstva za 1875 god, „Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 3/1876, s. 62–75 [*Отчет Каменецкого Свято-Иоанно-Предтеченского братства за 1875 год*, „Подольские епархиальные ведомости”, 3/1876, с. 62–75].

Otčet Kameneckogo Svâto-Ioanno-Predtečenskogo bratstva za 1876 god, „Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 3/1877, s. 64–76 [*Отчет Каменецкого Свято-Иоанно-Предтеченского братства за 1876 год*, „Подольские епархиальные ведомости”, 3/1877, с. 64–76].

Pravila dlâ učiliš Kameneckogo pravoslavnogo bratstva, “Podol'skie eparhial'nye vedomosti”, 11/1865, s. 488–495 [*Правила для училищ Каменецкого православного братства*, „Подольские епархиальные ведомости”, 11/1865, с. 488–495].

Educational activity of the Kamyanets orthodox fraternity of the Podillya province in the second half of XIX century

The article reveals the main aspects of the educational work of the Kamyanets orthodox fraternity, which was mainly aimed at strengthening the authority of the Orthodox church. The scientific novelty of the article – on the basis of little-known archival sources for the first time the analysis is carried out and the specifics of educational activity of the Kamyanets orthodox brotherhood of the Podolsk province are shown. In particular, the church fraternity, which founded a fraternal school as a charitable educational institution in the Podillya province, became the spokesman for the implementation of such tasks. In order to improve the living standards of orthodox artisan families, the fraternity council decided to reorganize one of the fraternal schools into a craft school and provide shelter there. The members of the fraternity believed that studying in such a school gave the children of poor artisans the opportunity to receive primary education, and at the same time, to acquire the skills of certain crafts. This institution was in great demand among the local population and surrounding villages, as it provided students with good enough skills to master the future profession compared to other schools. It was established that members of the orthodox fraternity were forced to look for various means of subsistence of charitable institutions, as over the years the income from philanthropists has significantly decreased. As a result, such problems significantly complicated the further work of charitable institutions in the following years. The fraternity sought various options to improve this situation. In particular, his members appealed to wealthy families, government officials and the clergy of the province to assist in supporting charitable institutions.

Keys words: orthodox fraternity, the Podillya province, educational activity, craft school, shelter